
6

СУДЕБНАЯ ТОВАРОВЕДЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА

Ю.О. Чечіль, нач. відділу
Є.І. Горішній, ст. експерт,
С.Ю. Лук'янчук, експерт,
Н.А. Шама, ст. експерт,
Я.Я. Брель, експерт

ДНДЕКЦ МВС України

ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ НЕСЕРТИФІКОВАНОЇ, НЕЛІЦЕНЗІЙНОЇ, ФАЛЬСИФІКОВАНОЇ, КОНТРАФАКТНОЇ, НЕЯКІСНОЇ ТА НЕБЕЗПЕЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Висвітлено актуальні проблеми визначення вартості товарів народного споживання. Розглянуто визначення термінів: несертифікована продукція, неліцензійна продукція, фальсифікована продукція та контрафактна продукція, неякісна і небезпечна продукція. Запропоновано шляхи вирішення актуальних проблем, що виникають у практичній діяльності експертів-товарознавців.

Проблема контрафактних товарів в Україні стає все більш актуальною. За даними Держспоживстандарту, близько 90% усієї продукції, що продається в країні, — підробка. Загалом у світовому масштабі, як зазначають періодичні видання, бізнес зі створення контрафактної продукції оцінюється мільярдами доларів, а щорічний світовий обіг підроблених товарів становить \$ 500 млрд.

Благодатним підґрунтям для розповсюдження на ринку України несертифікованої, неліцензованої, фальсифікованої та контрафактної продукції є послаблений контроль з боку державних органів за їх обігом, внаслідок чого Україну заповнили підроблені товари з “лейблом” відомих іноземних торгівельних марок. Труднощі зі встановлення їх контрафактності пов’язані з тим, що основним “місцезнаходженням” відомих брендів сьогодні є Китай, адже усі великі європейські марки

переносять свої фабрики саме до Китаю, бо чудово розуміють, що отримають там дешеву робочу силу.

Зважаючи на це, виробники справжньої продукції вкладають колосальні кошти в технічні заходи захисту своїх товарів, зокрема, голограми та магнітні смуги, а виробники контрафакту витрачають свої зусилля на різні способи нейтралізації таких засобів захисту. У результаті страждає споживач, адже така війна між виробниками продукції та контрафакту істотно здорожує вартість товарів (втім, як стверджують експерти, голограма в Україні ніколи не була дієвим механізмом захисту від підробок).

Зрозуміло, що в умовах сьогодення проблему підроблених товарів виробники можуть вирішити тільки за допомогою юридичних методів захисту від контрафакту, тобто інструментів захисту прав інтелектуальної власності. Проте, українські компанії, незважаючи на правове закріплення в країні кримінальної відповідальності за порушення прав на торговельні марки, часто самі не зацікавлені у захисті своєї продукції від підробок. Більше того, іноді виробники свідомо не застосовують жодних засобів захисту від контрафакту, адже у разі звинувачення у виробництві неякісної продукції завжди можна захиститися тим, що споживач постраждав від контрафакту, а не від оригіналу.

Водночас у США, що є одним з лідерів у боротьбі з контрафактною продукцією, кримінальне покарання за такі злочини активно застосовується. Зокрема, спроба незаконної торгівлі з “усвідомленим” використанням фальсифікованої торгової марки карається штрафом на суму до \$ 2 млн або позбавленням волі до 10 років, або тим і іншим.

Представники компанії Nokia вважають, що кожен п'ятий проданий телефон є підробкою. Еско Ахо (член ради директорів компанії Nokia) відмічає величезну кількість телефонів-підробок на світовому ринку. За даними агентства Reuters, згідно з підрахунками компанії Nokia кожен п'ятий телефон, проданий у світі, є або неліцензованою, або нелегальною копією. При цьому найбільше підробок виробляється у Китаї. Проте, як зазначає Еско Ахо, не тільки Китай є монополістом у підробках; їх виготовляють також у Латинській Америці і деяких країнах Європи. Високий рівень продажу фальшивих телефонів пояснюється значно нижчою за фірмовий телефон ціною. Слід також відмітити, що вже за тиждень після появи у продажу нового фірмового телефону, виробники підробок налагоджують випуск їх неліцензованих копій.

Зважаючи на зазначене вище, однією з проблем дослідження продукції у теперішній час є те, що у сучасних ринкових відносинах майже всі суб'єкти товарообігу, у тому числі й органи досудового та судового слідства, розуміють, як тотожні поняття **“несертифікована продукція”**, **“нелицензійна продукція”**, **“фальсифікована продукція”** та **“контрафактна продукція”**, що у подальшому призводить до некоректного постановлення запитань перед експертом.

А отже, доцільно надати визначення кожному поняттю.

Продукція відповідно до ст. 2 Закону України “Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції” — це будь-яка продукція (товари) вітчизняного виробництва або імпортована на митну територію України, призначена для споживання та (або) виробництва іншої продукції, у тому числі напівфабрикати і сировина, а також матеріали, які використовуються у процесі її виробництва, зберігання, транспортування, реалізації, пакування та маркування [1].

Сертифікація продукції в Україні відповідно до декрету Кабінету Міністрів України “Про стандартизацію й сертифікацію” (зі змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 11 червня 1997 року № 333/97-ВР) поділяється на обов'язкову і добровільну [2].

Сертифікація продукції здійснюється відповідними уповноваженими органами сертифікації — підприємствами, установами, організаціями з метою:

- попередження реалізації продукції, небезпечної для життя, здоров'я та майна громадян і навколишнього природного середовища;
- надання компетентної допомоги споживачеві у виборі продукції;
- створення умов для участі суб'єктів підприємницької діяльності в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві та міжнародній торгівлі.

Сертифікація продукції на відповідність обов'язковим вимогам нормативних документів проводиться виключно згідно з державною системою сертифікації.

Обов'язкова сертифікація у всіх випадках повинна включати перевірку та випробування продукції для визначення її характеристик, а також подальший державний нагляд за сертифікованою продукцією.

Випробування з метою обов'язкової сертифікації проводять акредитовані випробувальні лабораторії (центри) із застосуванням методів, що повністю відповідають нормативним документам, а за відсутності таких

документів — за допомогою методів, визначених органами сертифікації (або органом, який виконує його функції).

За результатами проведення сертифікації та у випадку позитивного рішення орган сертифікації видає заявникові сертифікат, який надає право на маркування продукції спеціальним знаком відповідності. Форма, розміри і технічні вимоги до знаку відповідності визначаються державним стандартом. Знак відповідності не може бути застосований, якщо порушені правила його використання.

Виробники, постачальники, виконавці, продавці продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації та реалізовуватиметься на території України, зобов'язані:

- провести у встановлений термін і у визначеному порядку сертифікацію продукції;
- забезпечити відповідність процесу виготовлення продукції вимогам нормативної документації;
- реалізовувати продукцію тільки за наявності сертифіката відповідності.

Продукція, що ввозиться і реалізується на території України, повинна відповідати обов'язковим вимогам норм та стандартів, що діють на території України, і підтверджуватися сертифікатом або довідкою про визнання іноземного сертифіката. Зазначений вище сертифікат повинен видавати (або визнавати) Державний комітет України зі стандартизації, метрології та сертифікації або уповноважений (акредитований) ним орган.

Добровільну сертифікацію мають право проводити підприємства, організації, інші юридичні особи, що взяли на себе функції органу добровільної сертифікації, а також органи, акредитовані в державній системі сертифікації.

Ліцензійна продукція відповідно до п. 3 Національного стандарту № 4 “Оцінка майнових прав інтелектуальної власності”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 — це продукція, виготовлена з використанням об'єкта права інтелектуальної власності, майнові права на який надані згідно з ліцензійним договором чи ліцензією на використання об'єкта права інтелектуальної власності [3].

Фальсифікована продукція відповідно до п. 29 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про захист прав споживачів” (зі змінами та доповненнями) — це продукція, виготовлена з порушенням технології або неправомірним використанням знаку для товарів та послуг, чи копіюванням форми,

упаковки, зовнішнього оформлення, та так само неправомірним відтворенням товару іншої особи [4].

Контрафактна продукція відповідно до п. 3 Національного стандарту № 4 “Оцінка майнових прав інтелектуальної власності”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 — це продукція або примірник, які випускаються, відтворюються, публікуються, розповсюджуються, реалізуються тощо з порушенням майнових прав інтелектуальної власності [3].

Неякісна та небезпечна продукція — це продукція, до якої згідно зі ст. 1 Закону України “Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції” відноситься:

- продукція, яка не відповідає вимогам діючих в Україні нормативно-правових актів і нормативних документів стосовно відповідних видів продукції щодо її споживчих властивостей;
- продукція, яка не відповідає обов’язковим вимогам діючих в Україні нормативно-правових актів і нормативних документів щодо її безпеки для життя і здоров’я людини, майна і довкілля;
- продукція, якій з метою збуту споживачам виробником (продавцем) навмисне надано зовнішнього вигляду та (або) окремих властивостей певного виду продукції, але яка не може бути ідентифікована як продукція, за яку вона видається;
- продукція, під час маркування якої порушено встановлені законодавством вимоги щодо мови маркування та (або) до змісту і повноти інформації, яка має при цьому повідомлятися;
- продукція, строк придатності якої до споживання або використання закінчився;
- продукція, на яку немає передбачених законодавством відповідних документів, що підтверджують якість та безпеку продукції [1].

Як зрозуміло, на підставі зазначеного вище, визначення вартості несертифікованої, неліцензійної, фальсифікованої та контрафактної продукції має важливе значення. Водночас слід зазначити, що через масштабне розповсюдження на ринку України фальсифікованої продукції експерти-товарознавці упродовж останніх років стикаються з певними труднощами під час проведення досліджень зі встановлення вартості таких об’єктів, як аудіо- та відеопродукція, компакт-диски, засоби мобільного зв’язку, годинники, радіоелектронна апаратура, одяг (швейні та трикотажні вироби, взуття), продукти харчування, алкогольні напої тощо.

Перш за все, на початковому етапі визначення вартості несертифікованої, неліцензійної, фальсифікованої, контрафактної, неякісної та небезпечної продукції доцільно з'ясувати мету дослідження та обставини справи.

Під час проведення товарознавчої експертизи для визначення вартості несертифікованої, неліцензійної, фальсифікованої, контрафактної, неякісної та небезпечної продукції з метою встановлення завданої громадянину чи юридичній особі шкоди слід використовувати найбільш поширений підхід до визначення вартості — порівняльний, який передбачає аналіз продажу та пропозиції подібного майна з подальшим коригуванням, залежно від наявних дефектів, терміну експлуатації з використанням методики визначення вартості майна, розробленої Харківським науково-дослідним інститутом судових експертиз у 2000 р. стосовно групи товарів кустарного виробництва [5].

У разі необхідності у випадках, передбачених Законом України “Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції” під час проведення товарознавчої експертизи і визначення вартості, вилученої у виробника або продавця продукції, слід обов'язково враховувати вартість ліквідації за загальноприйнятим у практиці оцінки методом (за умови отримання від ініціатора експертизи згоди на визначення вартості утилізації) [1].

Крім того, під час проведення товарознавчих експертиз і досліджень з визначення вартості несертифікованої, неліцензійної, фальсифікованої, контрафактної, неякісної та небезпечної продукції необхідно враховувати діючі рекомендації щодо оцінки конфіскованого та іншого майна, яке переходить у власність держави, та вимоги п. 16 постанови Кабінету Міністрів України № 1340 від 25.08.1998 р. “Про порядок обліку, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним”, в якій визначено, що майно, якість якого суттєво не відповідає вимогам стандартів і його не можна довести до необхідного стану (тобто воно не придатне для використання), а також майно, що є небезпечним у санітарному, гігієнічному, експлуатаційному та інших відношеннях, підлягає переробці або знищенню (утилізації) [6].

Проблемними питаннями під час визначення вартості несертифікованої, неліцензійної, фальсифікованої, контрафактної, неякісної та небезпечної продукції є:

1. Питання сертифікації (ліцензійності) продукції, а також питання правомірності її продажу на ринку України.

На думку авторів це питання виходить за межі компетенції експерта-товарознавця, оскільки воно є суто правовим.

2. Питання відповідності властивостей об'єктів дослідження вимогам нормативних документів (ГОСТ, ДСТУ тощо).

Вирішуючи це питання (за наявності технічних можливостей та фахівців відповідної кваліфікації), дослідження слід проводити з урахуванням вимог щодо обов'язковості їх сертифікації на території України.

Крім того, слід пам'ятати, що питання дотримання продавцем ліцензійних угод, а також контрафактності об'єктів не відноситься до предмета товарознавчої експертизи.

3. Питання ідентифікації неліцензійної та несертифікованої продукції, встановлення оригінальності та підбору її аналогу під час проведення дослідження.

Практичний досвід проведення товарознавчих досліджень фахівцями Експертної служби МВС України свідчить про те, що в окремих випадках для якісного та об'єктивного проведення досліджень в обов'язковому порядку необхідно пропонувати ініціатору їх проведення залучати спеціалістів з інших напрямів експертних досліджень. Наприклад, під час дослідження дисків для лазерних систем зчитування типу CD чи DVD — спеціалістів у сфері інтелектуальної власності, під час дослідження продуктової групи товарів — спеціалістів зі спеціальних видів досліджень тощо.

В окремих випадках, за наявності обґрунтованих підстав під час оформлення результатів досліджень доцільно формулювати так званий “умовний” висновок, зазначаючи у синтезуючій частині та висновках: “за умови, що об'єкт дослідження не є фальсифікованим”.

4. Питання визначення вартості несертифікованої продукції, яка ввозиться на ринки України шляхом контрабанди без урахування всіх видів податків та зборів, у тому числі мита.

На думку авторів вартість майна, яке може бути реалізовано, доцільно визначати за цінами можливої реалізації відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25.08.1998 р. № 1340 “Про порядок обліку, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним”, тобто ринкову вартість продукції визначати з урахуванням проведення усіх необхідних для цього процедур: розмитнення, оплати сертифікату тощо [6].

Також, під час проведення оцінки групи товарів, які підлягають обов'язковій сертифікації, слід направляти клопотання ініціатору експертизи про надання на дослідження відповідного сертифікату та, у разі

його відсутності, повідомляти ініціатора про неможливість проведення цього дослідження, або у разі отримання згоди на визначення вартості утилізації — визначати вартість утилізації.

Крім цього, необхідно вимагати від ініціатора експертизи, об'єктами якої є несертифікована продукція, акти технічного стану цієї продукції щодо її справності та безпечності для використання.

З метою усунення наявних проблем, пов'язаних з визначенням вартості несертифікованої, неліцензійної, фальсифікованої, контрафактної, неякісної та небезпечної продукції із застосуванням для цього єдиного підходу доцільно:

1. Провести науково-практичний семінар з представниками митної служби та експертних установ для обговорення актуальних проблем, пов'язаних з визначенням вартості контрафактної, неліцензованої продукції, що потрапила на територію України шляхом контрабанди, та прийняттям відповідних рішень щодо їх усунення.

2. Розглянути питання щодо розробки відповідного класифікатору або переліку несертифікованої продукції, яка може бути реалізована у разі її придатності до використання, та яка має бути утилізована/ліквідована як небезпечна або непридатна до використання.

3. Розробити методичні рекомендації з визначення вартості несертифікованої, неліцензійної, фальсифікованої, контрафактної, неякісної та небезпечної продукції.

Список використаної та рекомендованої літератури

1. Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції: Закон України від 14 січня 2000 року // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 12. — Ст. 95.
2. Про стандартизацію й сертифікацію: декрет Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 27. — Ст. 289.
3. Оцінка майнових прав інтелектуальної власності: національний стандарт № 4 від 3 жовтня 2007 року // Офіційний вісник України. — 2007. — № 75. — С. 24.
4. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 30. — Ст. 379.
5. Методика визначення вартості майна / [А.І. Лозовий, О.С. Донцова, С.М. Бобрицький, О.І. Стебіх]. — Харків: СПДФО Канюк Л.І., 2004. — 112 с.
6. Про порядок обліку, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним: постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 1998 року // Офіційний вісник України. — 1998. — № 29. — С. 117.
7. Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні: наказ Державного комітету України по питанням технічного регулювання та споживчої політики від 1 лютого 2005 року // Офіційний вісник України. — 2005. — № 19. — С. 117.
8. Про затвердження Правил роздрібної торгівлі непродовольчими товарами: наказ Міністерства економіки України від 19 квітня 2007 року // Офіційний вісник України. — 2007. — № 86. — С. 197.

Резюме

Раскрыты актуальные проблемы экспертов-товароведов при определении стоимости товаров народного употребления. Рассмотрены определения терминов: несертифицированная, нелегальная, фальсифицированная, контрафактная, некачественная и небезопасная продукция. Предложены пути решения актуальных проблем, которые возникают на практике у экспертов-товароведов.

Summary

There is the topical problem of determining the cost of consumer goods. Definition of terms: non-certified products, unlicensed products, faked products and counterfeit products, non-quality and dangerous products. The ways of solving actual problems that are in practice of expert-merchandise.

О.О. Желавська, провідн. судовий експерт

Київський НДІ судових експертиз

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗНИЖЕННЯ ЯКОСТІ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ ЧЕРЕЗ НАЯВНІСТЬ ДЕФЕКТІВ, ПОШКОДЖЕНЬ ТА ПОКАЗНИКІВ ЗНОСУ

Надані рекомендації щодо визначення рівня зниження якості ювелірних виробів через наявність дефектів, пошкоджень та показників зносу цих виробів при проведенні судових товарознавчих експертиз ювелірних виробів.

Досить часто в експертній практиці щодо дослідження ювелірних виробів доводиться визначати саме залишкову їх вартість, тобто ринкову вартість ювелірних виробів з урахуванням їх товарного стану, а саме: через наявність дефектів, пошкоджень або експлуатаційних ознак зносу. При цьому дефекти ювелірних виробів, як правило, носять виробничий характер, а пошкодження або ознаки зносу виникають внаслідок експлуатації виробів.

Ювелірні вироби, що знаходилися в експлуатації, знижують свою якість на певний розмір зносу. Знос — це результат зношування, що характеризується погіршенням чи втратою якості (властивостей) виробів. Визначення кількісної міри зносу, вираженої в зміні даного стану виробу по відношенню до первісного, є однією із задач товарознавчих досліджень.

Фактори, що знижують якість ювелірних виробів, визначають такі види зносу:

а) фізичний знос — стан ювелірного виробу, що характеризується видимим руйнуванням та (чи) погіршенням їх властивостей у результаті різних впливів (може бути загальним і місцевим);